

QUO VADIS LINGUA LATINA? – LATINSKÝ JAZYK A JEHO PERSPEKTÍVY NA UNIVERZITE P. J. ŠAFÁRIKA

QUO VADIS LINGUA LATINA? – THE LATIN LANGUAGE AND ITS PROSPECTS AT P. J. ŠAFÁRIK UNIVERSITY

Alexandra Kavečanská

Abstrakt

Príspevok hodnotí výsledky vstupných dotazníkov realizovaných na Lekárskej, Právnickej a Filozofickej fakulte UPJŠ v Košiciach v akademickom roku 2015/2016. Cieľom bolo získanie prehľadu o postojoch študentov vo vzťahu k výučbe latinského jazyka na rôznych fakultách. Napriek prevažujúcemu uvedomenému poznatku študentov, že latinčina je v istých odboroch stále nevyhnutnou prerekvizitou, mnohí študenti by uvítali jej nahradenie anglickým jazykom – súčasnou lingua franca.

Kľúčové slová

latinský jazyk, dotazník, vyučovanie, prieskum

Abstract

The presented paper evaluates the results of entry questionnaires completed by students at the Faculty of Medicine, Faculty of Law and Faculty of Arts of UPJŠ in Košice in the academic year 2015/2016. The aim of the entry questionnaires was to gain insight into students' attitudes towards Latin language courses at respective faculties. Despite students' predominant awareness that Latin has been an essential prerequisite in certain disciplines, many students would prefer studying terminology in the English language - the current lingua franca, instead.

Keywords

Latin language, questionnaire, teaching, inquiry

Takmer každý vyučujúci latinského jazyka sa v istom životnom období dostáva pred otázku *Quo vadis?*, keď ho trápia pochybnosti o tom, či to, čo robí, má zmysel. Nie je to vôbec prekvapivé, nakoľko názory na to, či má latinský jazyk miesto v študijných programoch vysokých škôl, nie sú jednotné nielen medzi širokou verejnosťou (Brodňanská, 2011, s. 53), ale ani medzi samotnými pedagógmi. Ako píše Adriana Koželová (2010, s. 95) „*Časť pedagógov inklinuje k myšlienke, že latinčina dnes zostáva jazykom vedy, iní sú presvedčení, že jej patrí nezastupiteľné miesto v humanitných študijných odboroch.*“ Postupne sa však latinčina dostáva na okraj aj v humanitných odboroch. Ako príklad poslúži odstránenie latinského jazyka z povinných predmetov v učiteľskom študijnom odbore história od akademického roku 2015/2016 na Filozofickej fakulte UPJŠ v Košiciach. Z pôvodných 4 povinných semestrov, ktorými musel budúci historik prejsť, neostal ani jeden. Od jednoduchej otázky *Quo vadis?*, ktorou pedagóg podrobuje kritike samého seba, sa potom prirodzene dostáva k otázke *Quo vadis lingua latina?*

Odpoveď žiaľ nie je jednoduchá. Večné obracanie sa k minulosti a zdôrazňovanie toho, čo bolo, nenachádza v súčasnej generácii primeranú odozvu. To, že latinský jazyk bol medzinárodným jazykom európskych vzdelancov až do konca 17. storočia (Brodňanská, 2012, s. 55) a na Slovensku dokonca diplomatickým jazykom a jazykom vzdelancov až do polovice 19. storočia (Vallová, 1999, s. 43), ho u študentov nerobí atraktívnejším. Nápomocným nie je ani fakt, že okrem odboru latinský jazyk a literatúra v kombináciách, nie je cieľom výuky ovládnutie latinského jazyka ako celku, ale len jeho časti, ktorá tvorí základ medzinárodnej lekárskej, právnickej a filozofickej terminológie. Poslucháči totiž neprichádzajú na tieto fakulty s filologickým záujmom a *a priori* považujú latinský jazyk len za niečo vedľajšie, doplnkové. Preto sme sa rozhodli nastaviť sebe i latinčine zrkadlo a opýtať sa na názor študentov.

Vstupný dotazník bol realizovaný na troch fakultách Univerzity P. J. Šafárika – Lekárskej, Právnickej a Filozofickej a to v 1. ročníku bakalárskeho štúdia. Počet rozdaných dotazníkov ovplyvnili tri faktory – 1. zúženie na skupiny vyučované autorom príspevku; 2. počet študentov, ktorí boli na dané fakulty prijatí a to do študijných odborov Všeobecné lekárstvo (VL), Ošetrovateľstvo (Oš), General Medicine (GM) – všetky tri odbory na LF UPJŠ, Právo (Pr) na PF UPJŠ a Filozofia (Fi) na FF UPJŠ; 3. zaradenie latinského jazyka na danej fakulte ako predmetu povinného (LF, FF) alebo ako predmetu povinne voliteľného (PF). Zoznamy otázok, na ktoré mali respondenti anonymne vo vstupnom dotazníku odpovedať na jednotlivých fakultách, sa od seba líšili minimálne a úpravy sa týkali len špecifik jednotlivých odborov. V čase tvorby príspevku sme ešte žiaľ nemali k dispozícii údaje z výstupného dotazníka, ktorý budú študenti vyplňať po ukončení semestra. No kým pri vstupnom dotazníku sa získané údaje dajú zovšeobecniť, pri výstupnom už do procesu vstupuje aj osoba konkrétneho učiteľa a tak respondenti v hodnotení latinčiny reflektujú aj vzťah k danému učiteľovi, preto je výpovedná hodnota výstupného dotazníka problematickejšia a menej zovšeobecniteľná.

Otázky, na ktoré mali študenti odpovedať:

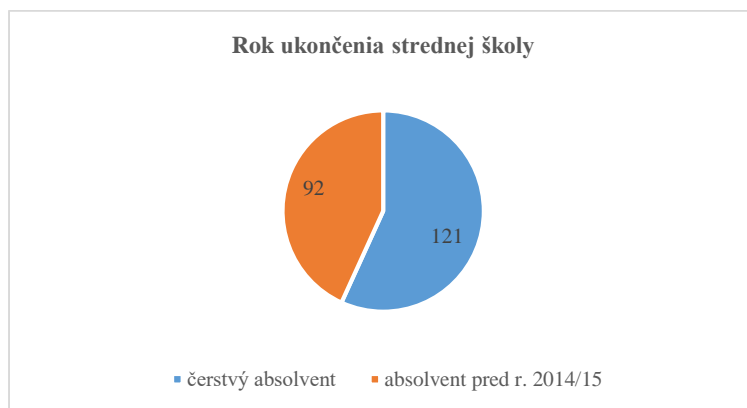
1. Myslíte si, že latinčina je pre štúdium na Vašej fakulte dôležitá?
2. Myslíte si, že by sa štúdium na Vašej fakulte dalo zvládnuť aj bez latinčiny?
3. Myslíte si, že by latinčinu bolo možné nahradiť iným jazykom?
4. Myslíte si, že v súčasnej dobe sa dá uplatniť znalosť latinčiny aj v inej oblasti mimo Vášho odboru?
5. Myslíte si, že v blízkej budúcnosti dôjde k vyradeniu latinčiny z vyučovania na Vašej fakulte?
6. Myslíte si, že znalosť latinčiny Vám pomôže aj pri štúdiu iných predmetov?
7. Uvítali by ste, ak by ste sa latinský jazyk nemuseli učiť?
8. Mali ste možnosť študovať cudzí jazyk?
9. Mali ste možnosť študovať latinčinu?
10. Počas hodín latinčiny sa chcete zamerať len na témy, ktoré bezprostredne súvisia s Vaším odborom, alebo máte záujem aj o iné témy?
11. Uvítali by ste rozšírenie výuky latinského jazyka formou voliteľného predmetu?

Okrem týchto otázok odpovedali študenti aj na otázky ohľadne národnosti, roka v ktorom ukončili stredoškolské vzdelanie, typu strednej školy, ktorú navštevovali a vyplnili krátky test pozostávajúci z 10 slovíčok z ich odboru, ktoré mali preložiť z latinčiny. Na Lekárskej fakulte šlo o nasledujúce slovíčka: anatomia, caput, membrum, pelvis, manus, pes, digitus, coxa, femur a tibia. Právnicki mali preložiť slovíčka ius, usus, corpus, persona, arbiter, caput, bonum, clausula, neglegentia a exemplum a študenti odboru Filozofia slovíčka cogito, ego, homo, persona, philosophia, anima, bellum, causa, credo a amicus.

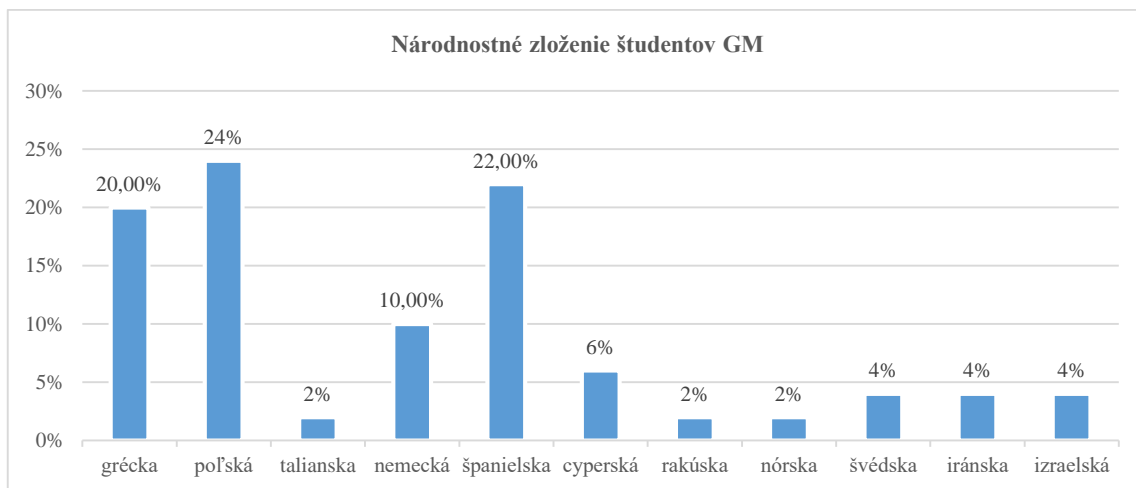
Dotazník odovzdalo celkom 213 poslucháčov a to 108 študentov VL, 50 študentov GM, 28 študentov Oš, 16 študentov Pr a 11 študentov Fi. Kým na Lekárskej fakulte je počet študentov prijímaných do 1. ročníka z roka na rok vyšší, najmä pri zahraničných študentoch (2011/12 – 147, 2012/13 – 269, 2013/14 – 326, 2014/15 – 343, 2015/16 – 371; údaje sú čerpané z oficiálnych záznamov o študentoch v AIS-systéme fakulty), na ostatných fakultách počet študentov klesá – na študijný odbor Filozofia bolo v r. 2011/12 prijatých 33 študentov, 2012/13 – 36, 2013/14 – 25, 2014/15 – 19 a 2015/16 – 12 študentov. Špecifické postavenie má predmet Latinčina pre právnikov, nakoľko predmet je povinne voliteľný, kým v ostatných odboroch je latinčina predmetom povinným.

Z hľadiska rodového zloženia prevládajú ženy – 65,7%. V odbore Ošetrovateľstvo majú dokonca 100% zastúpenie. 66,6% žien nájdeme v odbore VL, na PF je pomer 56,25% : 43,75% v prospech žien, v odbore Filozofia 54,5% predstavujú ženy a jedine v GM je pomer vyrovnaný 50% : 50%. Bolo by zaujímavé zhodnotiť vplyv rodového zastúpenia na vzťah k latinskému jazyku respektíve zistiť či má rodové zloženie na daný vzťah vôbec nejaký vplyv, to však nebolo predmetom nášho skúmania a preto od vyvodzovania takýchto záverov upustíme.

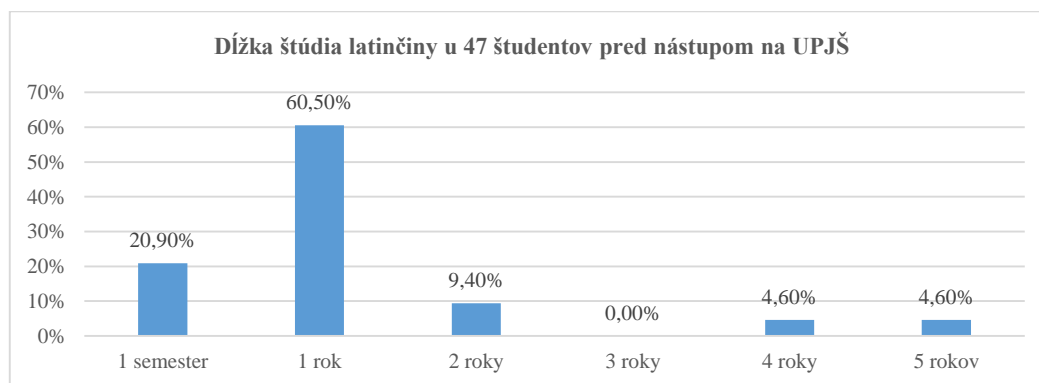
Dôležitým faktorom, ktorý sa výrazne odrazil v odpovediach respondentov, bol rok ukončenia strednej školy. Kým u čerstvých absolventov (56,8% z 213 respondentov) možno badať istú neistotu v odpovediach a častejšie si volia odpoveď "neviem posúdiť", poslucháči, ktorí sa pred nastúpením v akademickom roku 2015/16 venovali inej činnosti (43,2% - práca, iné štúdium, pobyt v zahraničí), sú v svojich odpovediach rozhodnejší a istejší. Najstarším študentom, ktorý nastúpil na štúdium v r. 2015/16 je poslucháč, ktorý ukončil strednú školu v r. 2002.

Z národnostného hľadiska, ak vylúčime študentov GM, prevláda jednoznačne národnosť slovenská – 95,7%. K maďarskej národnosti sa hlási 2,5% študentov, k ukrajinskej 1,2% a k vietnamskej 0,6%. V študijnom odbore GM pre zahraničných študentov je národnostné zloženie pestrejšie.

Národnostné zloženie sa výrazne prejavuje najmä v otázke, či poslucháč pred nastúpením na súčasné štúdium mal možnosť študovať latinský jazyk (otázka č. 9). Kým u slovenských poslucháčov malo túto možnosť len 15,9% (26 študentov zo 163), u zahraničných je toto percento viac ako dvojnásobne vyššie – z 50 poslucháčov malo latinčinu 34%. Ide najmä o príslušníkov nemeckej, španielskej, talianskej a poľskej národnosti, ktorí mali možnosť študovať latinčinu v rozsahu od 1 do 5 rokov. Zo slovenských poslucháčov sa s latinčinou mali možnosť stretnúť najmä absolventi SZŠ (17 posl.) v rámci štúdia na strednej škole, 6 poslucháčov vďaka svojmu predchádzajúcemu štúdiu na vysokej škole (najmä UVLF) a 3 poslucháči v rámci voliteľného krúžku na gymnáziu. Je však zarážajúce, že ani predchádzajúce štúdium latinčiny nemalo veľký vplyv na výsledky krátkeho testu, ktorý mali študenti vyplniť. Napríklad študent nemeckej národnosti, ktorý uviedol, že študoval latinský jazyk 4 roky, sa pokúsil preložiť len 4 slovíčka a len 3 z nich mal správne, naproti tomu študent izraelskej národnosti, ktorý sa s latinčinou pred tým nestretol, preložil správne 8 z 10 slovíčok. U zahraničných študentov je rozhodujúcim faktorom ovplyvňujúcim presnosť prekladu úroveň znalosti anglického jazyka, nakoľko 50% slovíčok na preklad má rovnaký alebo podobný tvar aj v angličtine. Angličtinu (otázka č. 8), súčasnú *lingua franca*, študovalo počas strednej školy až 210 z 213 opýtaných študentov (98,6%), len 3 študenti mali miesto angličtiny jazyk nemecký. Okrem toho až 68,5% študentov malo okrem angličtiny aj iný, druhý jazyk (nemecký, francúzsky, španielsky, taliansky, ruský, ukrajinský, maďarský, arabský). Ani u slovenských študentov nebolo pri teste rozhodujúcim to, či sa s latinčinou v minulosti stretli, alebo nie. Podstatne lepšie výsledky v teste dosiahli študenti gymnázií, ktorí sa venovali biológii, než napríklad študenti SZŠ, ktorí mali rok latinskú gramatiku. 84,7 % slovenských študentov navštevovalo pred vysokou školou gymnázium, 9,8 % SZŠ a 5,5 % iný typ strednej školy.

Výsledky otázok na jednotlivých odboroch:

Pri prvých 7 otázkach mali študenti možnosť vybrať si z piatich odpovedí, ktoré odzrkadľovali mieru ich súhlasu/nesúhlasu s tvrdením. Odpoveď 1 vyjadrovala absolútny súhlas, 2 rezervovaný súhlas, 4 rezervovaný nesúhlas, 5 absolútny nesúhlas. Odpoveď 3 znamenala, že študent v súčasnej dobe nevie posúdiť mieru tvrdenia.

1. Myslíte si, že latinčina je pre štúdium na Vašej fakulte dôležitá?

Odbor	1	2	3	4	5
VL	84,25%	14,80%	0,95%	0%	0%
GM	44,00%	38%	10%	8%	0%
Oš	53,60%	32,10%	14%	0%	0%
Pr	56,20%	43,80%	0%	0%	0%
Fi	54,50%	18,20%	9,10%	9,10%	9,10%

Z odpovedí jasne vyplýva, že až 92 % študentov (196 z 213) si je vedomých, že latinčina je pre ich odbor nevyhnutná (odpovede absolútny aj rezervovaný súhlas).

2. Myslíte si, že by sa štúdium na Vašej fakulte dalo zvládnuť aj bez latinčiny?

Odbor	1	2	3	4	5
VL	0,95%	5,55%	25,00%	24,10%	44,40%
GM	10,00%	6,00%	44,00%	26,00%	14,00%
Oš	7,10%	10,70%	25,00%	28,60%	28,60%
Pr	0,00%	25,00%	50,00%	25,00%	0,00%
Fi	9,10%	0,00%	45,50%	18,20%	27,20%

Napriek výrazne pozitívnym výsledkom v otázke č. 1 si len 55,8% študentov myslí, že sa ich odbor nedá bez znalosti latinčiny zvládnuť a až 32% nevie k danej otázke zaujať na začiatku štúdia stanovisko.

3. Myslíte si, že by latinčinu bolo možné nahradiť iným jazykom?

Odbor	1	2	3	4	5
VL	11,10%	24,20%	15,70%	12,00%	37,00%
GM	18,00%	32,00%	20,00%	20,00%	10,00%
Oš	25,00%	14,30%	35,70%	3,50%	21,50%
Pr	0,00%	25,00%	18,75%	25,00%	31,25%
Fi	18,20%	27,30%	18,20%	9,10%	27,20%

Až 38,9% študentov si myslí, že by bolo vhodné latinčinu nahradiť iným jazykom, pričom jasne prevažuje jazyk anglický. V odpovediach sa objavil aj jazyk francúzsky (1x), španielsky (1x), grécky (7x), taliansky (1x), rómsky (1x), či formulácia, že by sa latinský jazyk dal nahradiť jazykom hocikým. Angličtina, so svojou takmer neexistujúcou flexiou, sa študentom javí ako jazyk ľahko naučiteľný, pričom si neuvedomujú, že hoci je to jazyk pôvodom germánsky, obsahuje až 28,24 % slov latinského pôvodu (Finkenstaedt/Wolff, 1973, s. 133). Tento

percentuálny pomer v prospech latinčiny výrazne stúpa hlavne v oblasti odbornej terminológie, pre ktorú je charakteristická nevyhnutnosť sémantickej jednoznačnosti a štylistickej neutrality. Angličtina ako živý, analytický jazyk sa nevyznačuje stabilitou a odolnosťou voči morfológickým a sémantickým zmenám. V priebehu času sa mení, vyradujú sa z nej archaizmy, tvoria sa v nej slová nové, existujúce slová dostávajú pod vplyvom nových nelingvistických skutočností nový význam a slangové slová časom prenikajú do spisovnej sféry. Nič z toho sa netýka jazyka latinského, ktorý sa považuje za mŕtvy jazyk, keďže sa ním nehovorí na žiadnom území a nie je možné si ho osvojiť pomocou aktívnej konverzácie (Juríková/Sipekiová, 2008, s. 83).

4. Myslíte si, že v súčasnej dobe sa dá uplatniť znalosť latinčiny aj v inej oblasti mimo Vášho odboru?

Odbor	1	2	3	4	5
VL	26,90%	33,30%	27,80%	7,40%	4,60%
GM	22,00%	30,00%	32,00%	12,00%	4,00%
Oš	10,70%	14,30%	42,80%	14,30%	17,90%
Pr	75,00%	12,50%	6,25%	6,25%	0,00%
Fi	54,50%	18,20%	18,20%	9,10%	0,00%

56% respondentov si je vedomých, že znalosť latinského jazyka sa okrem ich odboru dá využiť aj v inej sfére. Okrem medicíny, práva a filozofie uvádzali respondenti najčastejšie štúdium románskych jazykov, farmáciu, prírodné vedy (zoológia, botanika, mikrobiológia), archeológiu, históriu, archívniectvo, umenie, teológiu a politológiu. K zaujímavým odpoveďiam patrila pedagogika a využitie latinčiny pri riešení tajničiek.

5. Myslíte si, že v blízkej budúcnosti dôjde k vyradeniu latinčiny z vyučovania na Vašej fakulte?

Odbor	1	2	3	4	5
VL	0,00%	0,95%	11,15%	25,00%	62,90%
GM	0,00%	14,00%	44,00%	30,00%	12,00%
Oš	0,00%	7,10%	17,90%	17,90%	57,10%
Pr	0,00%	18,75%	12,50%	31,25%	37,50%
Fi	9,10%	9,10%	45,50%	0,00%	36,30%

Iba 7 % študentov si myslí, že v blízkej budúcnosti (čoskoro, 2-3 roky, 5 rokov, 10 rokov) dôjde k vyradeniu latinského jazyka zo študijných plánov ich odboru, 21% sa k otázke nevedelo vyjadriť a 72% je presvedčených, že k tomu nedôjde. Mnohí sa vyjadrili, že latinčina je pre ich odbor nevyhnutná a tak nikdy nedôjde k jej vyradeniu. Ak by k tomu došlo, považovali by to za veľkú stratu.

6. Myslíte si, že znalosť latinčiny Vám pomôže aj pri štúdiu iných predmetov?

Odbor	1	2	3	4	5
VL	84,25%	13,90%	1,85%	0,00%	0,00%
GM	50,00%	32,00%	8,00%	8,00%	2,00%
Oš	50,00%	35,70%	7,10%	3,60%	3,60%

Pr	75,00%	18,75%	6,25%	0,00%	0,00%
Fi	36,40%	27,20%	18,20%	9,10%	9,10%

Znalosť latinčiny je až pre 90% respondentov veľmi užitočnou aj pri štúdiu iných predmetov ich odboru. Z medicínskych predmetov je to najmä anatómia a biológia. Okrem nich uviedli študenti aj histológiu, fyziológiu, farmakológiu, ošetrovateľstvo, patofyziológiu, embryológiu, cytológiu, mikrobiológiu a chirurgiu. Na PF dominoval predmet Rímske právo, okrem neho Teória štátu a práva a Pramene práva. V odbore Filozofia šlo najmä o Dejiny filozofie a Textové semináre jednotlivých filozofov.

7. Uvítali by ste, ak by ste sa latinčinu nemuseli učiť?

Odbor	1	2	3	4	5
VL	7,40%	18,50%	25,90%	24,10%	24,10%
GM	4,00%	22,00%	28,00%	34,00%	12,00%
Oš	21,40%	17,90%	42,80%	14,30%	3,60%
Fi	36,40%	27,20%	9,10%	18,20%	9,10%

Prieskumu v otázke č. 7 sa nezúčastnila Právnická fakulta, nakoľko Latinský jazyk pre právnikov je povinne voliteľným a to znamená, že všetci študenti sa pre neho rozhodli dobrovoľne. Na ostatných fakultách, kde je latinčina povinná, by možnosť neštudovať latinský jazyk uvítalo až 36,5 % opýtaných, 28,4% sa k otázke nevedelo vyjadriť.

Otázky č. 8 a č. 9 sú zhodnotené vyššie v texte pri otázke národnostného zloženia študentov.

10. Počas hodín latinčiny sa chcete zamerať len na témy, ktoré bezprostredne súvisia s Vaším odborom, alebo máte záujem aj o iné témy?

Odbor	len odborné témy	iné
VL	87,00%	13,00%
GM	80,00%	20,00%
Oš	92,90%	7,10%
Pr	75,00%	25,00%
Fi	63,60%	36,40%

Z odpovedí respondentov je zrejmé, že vzhľadom na náročnosť ich štúdia sa chcú venovať prevažne len terminológii ich odboru, iba 19,75% má záujem aj o iné témy z oblasti bežnej komunikácie, histórie, politológie, prírody a literatúry (jeden respondent uviedol dokonca renesančnú literatúru).

11. Uvítali by ste rozšírenie výuky latinského jazyka formou voliteľného predmetu?

Odbor	viacej lat. jaz.	nie	neviem
VL	31,50%	44,50%	24,00%
GM	25,00%	50,00%	25,00%

Oš	35,70%	50,00%	14,30%
Pr	81,25%	18,75%	0,00%
Fi	27,30%	72,70%	0,00%

Iba študenti Právnickej fakulty by uvítali rozšírenie latinčiny aj do ďalšieho semestra, nakoľko si uvedomujú, že na zvládnutie akéhokoľvek jazyka je jeden semester málo. Ostatní študenti si myslia, že im vedomosti nadobudnuté v jednom semestri postačia.

Čo sa týka výsledkov testu z 213 študentov sa nepokúsilo odhadnúť význam 10 slov iba 5 študentov, ostatní uviedli minimálne jednu odpoveď (15 študentov). Desať správnych odpovedí uviedlo 17 študentov, všetci študujú odbor VL na Lekárskej fakulte. K zaujímavým odpoveďami patrili preklady latinského slovíčka *caput*, pri ktorom študenti uvádzali preklady ako mŕtvy, smrť, koniec, skončený, pokazený, zničiť, k.o. a slovíčka *pes*, pri ktorom najmä zahraniční študenti, ktorí zároveň študujú aj slovenský jazyk uvádzali preklad dog (t.z. pes).

Záverom môžeme zhrnúť, že napriek užitočnosti štúdia latinčiny, ktorú k svojmu budúcemu povolaniu považuje podľa prieskumu za nevyhnutnú prekvapivo až 92% respondentov a o ktorej si 90% študentov myslí, že ju počas svojho štúdia na Univerzite využijú aj na iných predmetoch, by si 38,9% prialo nahradiť jazykom iným, v prevažnej miere anglickým. Ako vyučujúci latinčiny si samozrejme budeme priať, aby sa v blízkej budúcnosti niečo také nestalo.

LITERATÚRA

BRODŇANSKÁ, E. Antická civilizácia a kultúra ako súčasť prípravy budúcich prekladateľov. In Inovácie, podnikanie, spoločnosť 4. Prešov: Vysoká škola medzinárodného podnikania, 2011. s. 193-197. ISBN 978-80-89372-29-4

BRODŇANSKÁ, E. Vyučovanie klasických jazykov v teórii a praxi. In Jazykovedné, literárnovedné a didaktické kolokvium 13 [elektronický zdroj]. Bratislava: Z-F lingua, 2012. s. 54-61 [CD-ROM]. ISBN: 978-80-89328-73-4

FINKENSTAEDT, T./WOLFF, D. Ordered profusion; studies in dictionaries and the English lexicon. Heidelberg: C. Winter, 1973. ISBN: 3-533-02253-6

JURÍKOVÁ, E./SIPEKIOVÁ, N. Spôsoby a možnosti využitia e-learningu vo vyučovaní klasických jazykov (stav a perspektívy). In eLearn 2008. Žilina: Žilinská univerzita, 2008, s. 83-87.

KOŽELOVÁ, A. Úloha latinčiny pri vyučovaní španielčiny. In Humanizácia v cudzojazyčnom vzdelávaní 1. Zborník vedeckých prác. Bratislava: Z-F LINGUA, 2010, s. 94-101. ISBN: 978-80-8932-840-6

VALLOVÁ, E. Latinčina – jej význam a perspektívy výučby na FaF UK. In Naša Univerzita. Spravodaj Univerzity Komenského. č. 7. Bratislava: Univerzita Komenského, 2009. s. 10.

ÚDAJE O AUTOROVI:

Mgr. Alexandra Kavečanská
Katedra romanistiky a klasickej filológie
Filozofická fakulta UPJŠ v Košiciach
Moyzesova 9
Košice
Kontakt: alexandra.kavecanska@upjs.sk